

		<i>Woord vooraf</i>	v
		<i>Inhoudsopgave</i>	vii
DEEL	I	Omgevingsrecht	
HFDST	I	Vrijwillige structuren van risicomanagement en regulering van technologie	
		Marius Aalders	3
	I	Regulering van de maatschappelijke ordening van risico's. Van government naar governance: van regelgeving naar regelgeving	5
	2	Wat is nanotechnologie?	5
	3	Bestaande regulering, REACH en het voorzorgbeginsel	6
	4	Ondersteunende opties voor overheidsregulering: vrijwillige risicomanagementstructuren en internationale normsystemen	9
	4.1	Vrijwillige systemen	9
	4.2	De rol van internationale organisaties en regionale inspanningen	10
	4.3	Communicatie en participatie van belanghebbenden	11
	5	Conclusie en vraagstelling	12
HFDST	2	Bestaan er meer kansen voor verhandelbare ontwikkelingsrechten onder de Wet ruimtelijke ordening?	
		Jan Reinier van Angeren en Daniëlle Fransen	15
	I	Inleiding	17
	2	Bestaande 'ontwikkelingsrechten'	18
	2.1	Ruimte voor Ruimte	18
	2.2	Rood voor Groen	19
	2.3	VORm-beleid provincie Limburg	20
	3	Huidig instrumentarium	20
	3.1	Rol overeenkomsten	20
	3.2	Besluit met voorwaarde	21
	3.3	Ontwikkelingsplanologie	22
	3.4	Transferable development rights	23
	4	Een systeem voor ontwikkelingsrechten in de Wro?	24
	4.1	Algemeen	24
	4.2	Naar een specifieke bestemming	25
	4.3	Positie grondeigenaren	27
	4.4	Ontwikkelingsrechten voor een groter gebied	28
	5	Ontstaan en inleveren van ontwikkelingsrechten	29

	5.1	Ontstaan van ontwikkelingsrechten	29
	5.2	Inleveren van rechten	29
	6	Afsluiting	30
HFDST	3	Meer ruimte voor het milieu – of toch minder milieu voor ruimte(lijke) ontwikkelingen? Het milieu-ruimteplan, een werktuig voor meer dynamiek in het milieubeleid Chris Backes	31
	I	Inleiding	33
	2	Crisis van het hedendaagse milieurecht?	33
	3	De toestand van het milieurecht volgens de VROM-raad	35
	4	Het milieu-ruimteplan	35
	5	Enkele kanttekeningen	37
HFDST	4	De betekenis van het voorzorgsbeginsel voor de Nederlandse (milieu)rechtspraak Tom Barkhuysen en Fleur Onrust	45
	I	Inleiding	47
	2	Achtergrond, doel en kernelementen van het voorzorgsbeginsel	48
	2.1	Achtergronden en doel	48
	2.2	Kernelementen	49
	3	Internationaalrechtelijke verankering	51
	3.1	Het voorzorgsbeginsel als internationaal gewoonterecht	51
	3.2	Het voorzorgsbeginsel in het overige internationale recht	53
	3.3	Het voorzorgsbeginsel als beginsel náást het preventiebeginsel	55
	4	Europeesrechtelijke verankering	56
	4.1	Het voorzorgsbeginsel in de EU	56
	4.1.1	Primair recht	56
	4.1.2	Secundair recht	57
	4.1.3	Toepassing buiten het milieurecht	58
	4.1.4	Rol in de jurisprudentie van het HvJ EG	61
	4.2	Het voorzorgsbeginsel en het EVRM	62
	5	Nationale wetgeving en beleid	64
	5.1	Wetgeving	64
	5.2	Beleid	68
	6	Toepassing in de Nederlandse rechtspraak (jurisprudentie)	70
	6.1	De Afdeling bestuursrechtspraak in omgevingsrechtelijke zaken	70

	6.2	De Afdeling bestuursrechtspraak en kostenverhaal bij handhaving	73
	6.3	Balans	73
	7	Feitelijke impact van het beginsel: is er sprake van bruikbare criteria voor de toetsing van projecten?	74
	8	Tot slot: het verzorgsbeginsel kans of blokkade?	76
HFDST	5	Afscheid nemen van het begrip ‘inrichting’? Bieden recente ontwikkelingen in de Europese en nationale regelgeving kansen voor een ander aangrijpingspunt voor de regulering van plaatsgebonden milieubelastende activiteiten? Marlon Boeve, Frank Groothuijse en Valérie van ‘t Lam	77
	1	Inleiding	79
	2	Inrichtingenbegrip: knelpunten en ontwikkelingen	80
	3	Toekomstige ontwikkelingen	82
	4	Alternatieve aangrijpingspunten voor milieubelastende activiteiten	84
	4.1	Onderscheid vergunningplichtige en niet-vergunningplichtige activiteiten	85
	4.2	Het inrichtingenbegrip voor niet-vergunningplichtige milieubelastende activiteiten: loslaten of vasthouden?	85
	4.2.1	Vasthouden aan het inrichtingenbegrip	86
	4.2.2	Loslaten van het inrichtingenbegrip bij niet-vergunningplichtige activiteiten: het begrip activiteit als aangrijpingspunt	87
	4.2.3	Tussenconclusie niet-vergunningplichtige activiteiten	90
	4.3	Vergunningplichtige milieubelastende activiteiten	91
	4.3.1	Installatie en activiteit in plaats van inrichting	91
	4.3.2	Kanttekeningen bij de keuze voor begrip installatie in de Wabo	92
	4.3.3	Tussenconclusie vergunningplichtige activiteiten	93
	5	Conclusie	93
HFDST	6	Zorg voor Voorzorg Floor Fleurke	95
	1	Inleiding*	97
	2	Vooruitkijken in het milieurecht	98
	3	Voorzorg: een algemeen beginsel van recht en bestuur?	105
	4	Conclusie	107

HFDST	7	Jezus redt, ofwel Weg met het welstandstoezicht Pim Hazewindus	109
HFDST	8	Kans op herstel met de Crisis- en herstelwet?! Marieke Kaajan en Aaldert ten Veen	115
	I	Inleiding	117
	2	De CH-wet en het (aanstaande) positieve recht	118
	3	Procedurale Versnellingen	120
	4	Rechtsbescherming	124
	5	Ontwikkelingsgebieden	127
	6	Conclusie	131
HFDST	9	De lucht opgeklaard? Michael Klijnstra	133
	I	Inleiding	135
	2	De regeling van de luchtkwaliteitseisen na derogatie	136
	3	Gefaseerde planvorming en wijziging van projecten	139
	4	Conclusie	143
HFDST	10	Zonewende. Ontwikkelingen in gezoneerde industrieterreinen Tijn Kortmann en Jan van Oosten	145
	I	Inleiding	147
	2	Systematiek regulering geluid bij bedrijventerreinen	147
	2.1	Zonering	148
	2.2	Rechtsgevolgen van de zonering voor woningen en bedrijven	149
	3	Woningen en het industrieterrein in de zin van de Wet geluidhinder	149
	3.1	Woningen buiten de zone (NSJK)	149
	3.2	Woningen binnen de zone, maar buiten het industrieterrein (W)	150
	3.3	Woningen op een industrieterrein (D)	150
	4	Inrichtingen en het industrieterrein in de zin van de Wet geluidhinder	151
	4.1	Inrichtingen op het industrieterrein (S en A)	151
	4.2	Inrichtingen buiten het industrieterrein, maar binnen de zonegrens (inrichting N)	152
	4.3	Inrichtingen buiten het industrieterreinen en buiten de zonegrens	152
	5	Omvang gezoneerd industrieterrein	152

	6	Consequenties enge uitleg	153
	6.1	Inrichtingen op het industrieterrein ‘in enge zin’ (S)	153
	6.2	Inrichtingen op het bedrijventerrein, maar buiten het industrieterrein ‘in enge zin’ (A)	154
	6.3	Inrichtingen buiten het bedrijventerrein, maar binnen de zone (N)	154
	6.4	Woningen op het industrieterrein ‘in enge zin’	155
	6.5	Woningen op het bedrijventerrein, maar buiten het industrieterrein ‘in enge zin’ (D)	155
	6.6	Woningen buiten het bedrijventerrein, maar binnen de zone (W)	155
	6.7	Woningen buiten de zone (NSJK)	155
	7	Crisis- en herstelwet: herstel begrip industrieterrein	156
	7.1	Het voorstel van de Crisis- en herstelwet nader beschouwd	158
	7.2	Begrenzing industrieterrein	158
	7.3	Lopende vergunningprocedures	159
	8	Besluit	159
HFDST	II	Weinig kans voor zorgplichten Jan Struiksma	161
	1	Inleiding, probleemstelling en verantwoording	163
	2	Definities	164
	3	Gedragsalternatieven logisch mogelijk?	166
	4	Normenlogica toegepast op Ruimte voor zorgplichten	168
	5	Een vrije keuze voor de wetgever?	169
	6	Vangnetbepalingen en gedragsalternatieven	170
	7	Conclusie	171
HFDST	12	Kansen voor een Kernenergiewet die meer ‘bij de tijd’ is? Rosa Uylenburg en Liesbeth Vogelesang-Stoute	173
	1	Inleiding	175
	2	Het onderzoek Evaluatie Kernenergiewet	176
	2.1	Inleiding	176
	2.2	Wetstechnische elementen	176
	2.3	Normering van de stralingsbescherming	177
	2.4	De systematiek van de vergunningstelsels van de Kew	179
	2.5	Betrokkenheid van burgers	180
	2.6	Planning en rapportages inzake stralingsbescherming en afvalbeheer	180
	3	Het voorstel tot wijziging van de Kernenergiewet	181
	3.1	De beoogde doelen	181
	3.2	De voorgestelde onderwerpen en maatregelen	182
	3.3	De verdwenen doelen en maatregelen	182

	4	De wetwijziging in het perspectief van de evaluatie	184
	5	Afstemming van de Kernenergiewet met de Wm en Wabo	184
	6	Tot slot	186
HFDST	13	Boze Belgen. Hoe Nederland uitvoering geeft aan verdragen met betrekking tot de Westerschelde Jonathan Verschuuren	189
	I	Inleiding	191
	2	De voorzittersuitspraak van 28 juli 2009	193
	2.1	De appellanten	193
	2.2	Het besluit	194
	2.3	De uitspraak	194
	3	De ontsnappingsroute	196
	4	Ontpoldering	197
	5	Conclusie	199
DEEL	3	Omgevingsrecht en internationaal recht	
HFDST	14	Climate Change Liability and International Law. Claims for Compensation Elena Kosolapova	203
	I	Introduction	205
	2	Procedural Injury Claims	205
	3	Claims for Injunctive and/or Declaratory Relief	206
	4	Claims for Compensation in Domestic Courts	206
	5	Analysis	210
	5.1	Standing	210
	5.2	Non-justiciability of Political Questions	212
	5.3	Causation	213
	5.4	Attribution	213
	5.5	Retroactivity	215
	6	Conclusion: Claims for Compensation in International Law?	216
HFDST	15	Potential effects from the non-entry into force of the UN Watercourses Convention Johan Lammers	217
	I	Realization of the UN Watercourses Convention	219
	2	Effects of the non-entry into force: the Convention embodying customary international law	221
	3	Effects of de non-entry into force: New elements in the Convention	222

	4	Other potential effects of the non-entry into force	224
	5	Conclusion	225
HFDST	16	De doorwerking van multilaterale milieuverdragen in nationale rechtsordes René Lefeber	227
	1	Inleiding	229
	2	De coëxistentie van internationale en nationale rechtsordes	229
	3	De doorwerking van internationale besluiten in nationale rechtsordes	232
	4	De doorwerking van het Ozonprotocol in de Verenigde Staten	233
	4.1	Achtergrond	233
	4.2	De toepassing van het Ozonprotocol in de nationale rechtsorde	235
	4.3	De uitlegging van het Ozonprotocol	236
	5	De doorwerking van de Watergebiedenovereenkomst in het Koninkrijk der Nederlanden	237
	5.1	Achtergrond	237
	5.2	De toepassing van de Watergebiedenovereenkomst in de nationale rechtsorde	239
	5.3	De uitlegging van de Watergebiedenovereenkomst	240
	6	Conclusies	243
HFDST	17	Het Verdrag van Lissabon: nieuwe kansen voor duurzame ontwikkeling in Europa ... en in de wereld? Marc Pallemarts	245
	1	De EU als 'groene' wereldleider: de legitimatiefunctie van het politieke en juridische discours	247
	2	Duurzame ontwikkeling als doelstelling en als beginsel: de juridische implicaties van het Verdrag van Lissabon	249
	3	Van milieu tot energie via duurzame ontwikkeling en klimaat: de semantische verschuivingen binnen het integratiebeginsel	250
	4	Effectbeoordeling en 'betere regelgeving': instrumenten en beginselen gelegitimeerd door duurzame ontwikkeling?	254
	5	De invoering van de gewone wetgevingsprocedure: welke consequenties voor het EU-milieubeleid?	255
	6	Duurzame ontwikkeling in de wereld: meer slagkracht voor het externe milieubeleid van de EU?	257
	7	Besluit: veel codificatie van bestaande praktijken, weinig écht nieuwe kansen	260

HFDST	18	Kansarm in Europa?	
		Hanna Sevenster	263
	I	Inleiding	265
	2	Kansen voor Europees milieubeleid	265
	3	Kansen voor vooruitstrevende lidstaten	265
	4	Kansen voor 'kansarme' lidstaten; Europese derogaties	267
	5	Kansarm in Europa: programma's en saldering?	268
	6	Een goed verhaal is altijd kansrijk	269
HFDST	19	Nieuwe staatsraad, 'beware' en 'take due care' of the 'big bad' EU! De rechtsperspraktijk in het licht van procedurele autonomie en de duale communautaire rechterlijke taak	
		Liselotte Smorenburg	273
	I	Inleiding	275
	2	Impliciete discriminatie bij rechterlijke toepassing van Europees en Internationaal milieurecht?	276
	3	Impliciete discriminatie in de drie typische fasen van (milieu)uitspraken	277
	4	De rechtsperspraktijk onderzocht	280
	5	Autonomie procedurele rechtsperspraktijk als rechtvaardigingsgrond	285
	6	Procedurele rechtsperspraktijk van de Afdeling gerechtvaardigd?	286
	7	'Beware' en 'take due care': de duale taak resteert	288
	8	Toch positieve discriminatie binnen de rechtsperspraktijk vereist?	289
	9	Kansen voor een plicht tot positieve procedurele discriminatie van Europees recht?	290
	10	Conclusies	292
HFDST	20	Kansen voor het Europees milieustrafrecht	
		Marjolein Visser	293
	I	Inleiding	295
	2	Ontwikkeling van het huidige Europees milieustrafrecht	295
	2.1	Milieustrafrecht via de eerste pijler	295
	2.2	Milieustrafrecht via de derde pijler	297
	2.3	Internationaal Europees milieurecht	299
	2.4	Handhaving van Europese milieuregelgeving in Nederland	299
	3	Ontwikkeling van het Europees milieustrafrecht in enge zin	302

	3.1	Verdrag van de Raad van Europa: 1998	302
	3.2	Het Kaderbesluit: 2000	303
	3.3	Concept richtlijn betreffende milieubescherming door het strafrecht: 2001	304
	3.4	Hof van Justitie vernietigt Kaderbesluit: 13 september 2005	305
	3.5	Concept richtlijn inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht: 2007	307
	3.6	Hof van Justitie vernietigt het Kaderbesluit; 23 oktober 2007	307
	3.7	Richtlijn betreffende milieubescherming door het strafrecht: 2008	309
	4	Enkele Europese en nationale consequenties	310
DEEL	3	Omgevingsrecht en staats- en bestuursrecht	
HFDST	2.1	Op de zaak betrekking hebbende stukken: <i>herkansen</i> met Niels?	
		Leo J.A. Damen	315
	1	Inleiding	317
	2	Wat zijn op de zaak betrekking hebbende stukken?	317
	3	Niels en de op de zaak betrekking hebbende stukken	319
	4	De Hoge Raad biedt wel ongelijkheidscompensatie door een juiste wetsinterpretatie	322
	5	Bestaat een ' <i>legal privilege</i> '?	324
	6	Herkansen met Niels?	325
HFDST	2.2	Vloeibare rechtsbescherming. Enkele opmerkingen over bestuursprocesrecht, de Crisis- en herstelwet en het Verdrag van Aarhus	
		Jan H. Jans	327
	1	Inleiding	329
	2	Toegang tot besluitvormingsprocedures en toegang tot de rechter	330
	2.1	Besluitvormingsprocedures	330
	2.2	Toegang tot de rechter	332
	3	De introductie van een relativiteitsvereiste	336
	4	De toetsing door de rechter	339
	5	Conclusie	341
HFDST	2.3	Nog kansen bij de rechter tegen de overheid?	
		Ben Olivier	343

HFDST	24	Kansen voor de rechter; maar wie controleert hem?	
		Jit Peters	353
	I	Inleiding	355
	2	Rechtsvorming	355
	3	Vertrouwen in de rechter	357
	4	Toetsing aan het EVRM voldoende?	360
	5	Wie controleert de nationale rechter?	361
	6	De noodzaak van een dialoog	363
	7	Wie controleert het EHRM?	365
	8	Conclusie	367
HFDST	25	De ontwikkeling van het algemeen bestuursrecht van 1900 tot heden. Welke kansen zijn er nu?	
		Jaap Polak	369
	I	Inleiding	371
	2	Deelthema 1: de verhouding tot het staatsrecht	372
	3	Deelthema 2: rechtsbescherming tegen de overheid	373
	4	Deelthema 3: de verhouding van het bestuursrecht tot het privaatrecht	375
	5	Deelthema 4: de verhouding van het algemeen deel tot het bijzonder deel	376
	6	Deelthema 5: de groei en bloei van het bestuursrecht	378
	7	Deelthema 6: de internationalisering van het bestuursrecht	379
	8	De reactie van het laatste decennium	380
	9	Kansen?	381
HFDST	26	Een kwarteeuw na Benthem	
		Ben Schueler	385
	I	Het Benthem-arrest in 1985 met gejuich onthaald	388
	2	Heeft bestuursrechtspraak meer te bieden dan administratief beroep?	388
	3	Het systeem begint te kraken en te scheuren	389
	4	Zal de bestuursrechter ooit meer geschillen inhoudelijk gaan beoordelen?	391
	5	Is het erg als we het laten zoals het is?	394
	5.1	Het huidige systeem voorziet in partijdige geschilbeslechting	394
	5.2	Het huidige systeem is een bron van polarisatie en spanningen in de samenleving	396
	6	Een nieuwe kans voor het administratief beroep?	398
	7	Tot slot: zelfbeperking door de bestuursrechter	399

DEEL	4	Omgevingsrecht en privaatrecht	
HFDST	27	Kansen voor versnelling van civiele procedures Eddy Bauw	403
	1	Inleiding	405
	2	Het belang van snelle rechtspraak	406
	3	Succesvol versnellingsbeleid	409
	4	Kansen voor verdere versnelling: enkele gedachtegangen	410
	5	Conclusie: een voorzichtige stap voorwaarts?	413
HFDST	28	Bestemmingsplan en privaatrecht. Over voorwaardelijke verplichtingen en complementaire overeenkomsten Peter van Buuren en Tonny Nijmeijer	415
	1	Inleiding	417
	2	WRO, Wro en toelatingsplanologie	418
	3	Voorwaardelijke verplichtingen in het bestemmingsplan	421
	4	Voorwaardelijke verplichting in een privaatrechtelijke overeenkomst	424
	5	Voorwaardelijke verplichting of complementaire overeenkomst: vrije keus tussen publiekrechtelijke of privaatrechtelijke weg?	427
	6	Afronding	433
HFDST	29	Over enkele blinde vlekken in het Nederlands milieu(aansprakelijkheids)recht Michael Faure en Marjan Peeters	435
	1	Inleiding	437
	2	Complexiteit van de zorgplichten	438
	3	Intermezzo: relatie publiekrecht – privaatrecht	439
	4	Kansen op verbetering van de naleving van normen	441
	5	Effectiviteit van het milieuprivaatrecht	444
	5.1	Rechtvaardigende werking van de vergunning	444
	5.2	Solvabiliteitsgaranties in het BW?	446
	5.3	Complexiteit	448
	5.4	Onvoldoende prikkelwerking?	450
	5.5	Administratieve kosten	451
	6	Slot	451

HFDST	30	Toezicht uitgevoerd door private personen namens de overheid	
		Rik Mellenbergh	455
	I	Inleiding	457
	2	'Kansen in het (milieu)recht'	457
	3	Koeman over toezicht door private personen namens de overheid in het milieurecht	458
	4	Ontwikkelingen ná 1990	459
	5	Hoe nu verder?	460
	6	Besluit	462
HFDST	31	Een milieurechtelijke equivalent van de Krugerbrug? Een verkenning naar de kansen op nadeelcompensatie ter zake van verlening van een milieuvergunning	
		Bruno van Ravels	463
	I	Inleiding	465
	2	De Krugerbrug	466
	3	De aard van de schadeveroorzakende maatregel	467
	4	Behartiging algemeen belang	468
	5	Primaire en secundaire dader	469
	6	Exclusieve werking wettelijke regeling	470
	7	Wettelijk afwegingskader	472
	8	Zuiver schadebesluit?	474
	9	Causaal verband	477
	10	Alternatieven	477
	11	Conclusie	480
		<i>Auteurs</i>	482